

Veštenie z hviezd voľakedy a dnes – – v storočí výprav na Mars

Anton Hajduk

Schválne som zvolil nadpis článku vyjadrujúci kontrast medzi starým a novým myslením, medzi dobou staroveku, keď boli nebesia zahalené hlbokým rúskom tajomstva a popretkávané mytológiou, v ktorej Mars bol pre mnohých jedným z obávaných bohov, spravujúcich osudy ľudí i celých ríš a dnešnou dobou vedy, keď ľudia pristáli na Mesiaci a chystajú sa na Mars. Predsa však v tomto porovnaní myslenia tak odlišných čias niečo nehrá. Predovšetkým to, že myslenie doby nebolo ani vtedy a nie je ani dnes rovnaké.

Vznik astrológie v staroveku

Vžime sa na chvíľu do doby, v ktorej rozkvital Starý Egypt alebo Babylon, či neskôr Grécko alebo Rímska ríša. Všetky krajiny sa hemžili bohmi na mori i na súši, ale najmä na nedostupnej oblohe. Jupiter bol najmocnejší, bol hviezdou kráľov pre svoju majestátnosť, jas a stálosť, Venuša bola predovšetkým bohyňou plodnosti, ale bola uctievaná ako jasná večernica alebo zornička aj ako symbol krásy a múdrosti, kým Mars pre svoju načervenalú farbu bol bohom vojny. Dohromady 5 planét sa dalo pozorovať voľným okom, okrem spomínaných ešte Merkúr a Saturn a tieto spolu so Slnkom a Mesiacom panovali nad myslou staroveku. Po nich boli pomenované dni v týždni, ktoré sa v mnohých rečiach dodnes zachovali (angl. Sun-day, Mo(o)n-day, Satur(n)-day..., tal. Lune-di, Merc(ur)ole-di, Vener-di...). Bohovia riadili každodenný život, moreplavbu, čas siatby, ale i záplavy, hromy a blesky a od nich závisel osud ľudí i krajiny. Nie div, že nesmiernu dôležitosť nadobudli mágovia (mohli by sme ich považovať za vtedajších vedcov), ktorí dokázali predpovedať napr. obdobie dažďov, záplav podľa postavenia hviezd na oblohe (ktoré sa každoročne opakuje), alebo sa orientovať na mori. Odtiaľ bol už iba krôčik k predpovedaniu osudov krajín a ich vládcov. Povedľa najstaršej vedy – astronómie, do ktorej patrili pozorovania pohybov hviezd a planét, Slnka a Mesiaca na oblohe a predpovedanie pohybov planét na pozadí hviezd a hviezdnych obrazcov (súhvezdí) sa zrodila astrológia, ktorá sa z týchto pohybov na oblohe snažila predpovedať osudy ľudí, udalostí, krajín. Všeobecne sa verilo, že osudy ľudí sú zapísané vo hviezdach a pohromy a nešťastia zosielajú bohovia, či už z vlastného rozmaru, alebo ako trest za ich skutky.

Iba jeden národ bol uchránený pred touto hrou starovekých bohov, iba Izrael veril v jedného, neviditeľného Boha, Stvoriteľa neba i zeme. Je až neuveriteľné, že v mori toľkých bohov odolal tento malý národ, i keď často za cenu drastických zásahov, pokúšeniam celého vtedajšie-

ho sveta. Držal sa prikázaní, z ktorých prvé vyžaduje: „... nebudeš mať iných bohov...“ a svojej tradície stvorenia, kde Slnko, Mesiac i hviezdy sú „svetlá na oblohe“ a nič viac. Azda ešte dôležitejšie je všimnúť si, že pri biblickom stvorení sveta sa nehladá na svet ako na rozmar bohov, ale ako na riadený proces v ktorom rozhoduje Božie slovo pre dobro človeka a zbavuje ho strachu pred silami prírody. Iba sprenevera Božím prikázaniam ho uvrhne do obáv o svoj osud. Pohanský svet sa topil v polyteizme, nemal odpoveď na otázku odkiaľ prichádzame a kam ideme. Osud, neznámy a neistý, lomcoval kráľmi i ich poddanými. Astrológia nadobudla magickú silu, v jej rukách bola budúcnosť. Ako hovoril známy vedec a popularizátor Carl Sagan, mala mocné ale aj riskantné postavenie. Astrológovia boli aj popravovaní, ak im predpovede nevyšli. Viedlo to časom k dvojznačným nejasným predpovediam. Na základe pribúdajúcich skúseností z pozorovaní polôh hviezd v čase historických udalostí sa prispôboval aj systém predpovedí. Keďže však pohroma pre jednu ríšu znamenala víťazstvo pre inú, nikdy sa nedosiahla jednotnosť výkladu polôh hviezd a planét. (Planéty sa považovali za tzv. blúdiace hviezdy, keďže menili svoju polohu medzi ostatnými hviezdami – stálicami).

Mohli by sme si položiť otázku, prečo astrológia nezanikla v stredoveku, keď kresťanstvo ovládalo takmer celý civilizovaný svet a všetko veštestvo vrátane astrológie odporuje učeniu cirkvi. Dôvodov je viacero, ale najprostejším je ten istý, pre ktorý nevyemizol hociktorý iný hriech alebo blud. Veľkú podporu však dostala astrológia v období renesancie. Aj Kepler (jeden z najvýznamnejších astronómov svojej doby) sa sťažoval, že bláznivá dcéra – astrológia musí živiť ctihodnú a rozumnú matku – astronómiu, ktorá by inak zomrela hladom. Narážal na to, že sám bol nútený robiť astrologické horoskopy, aby sa uživil. Astrológia totiž svojou koncepciou dobre zapadla do renesančného názoru na svet, lebo vyberala človeka a jeho osudy z Božej moci a postavila ho výlučne pod vplyv prírodných síl. Tentoraz to už neboli mytologickí dobrí a zlí bohovia, ale príroda a jej tajomné sily, ktoré mali konkurovať viere v Boha. Lebo všetko tajomné má účinky na ľudskú myseľ. Ľudia verili v čarovanie, v škriatkov i bosorky, tak ako dnes veria v mimozemšťanov, ktorí nás vraj zo svojich lietajúcich tanierov skúmajú a hýtajú, čo s nami majú urobiť. Opäť ten istý námet: ste v rukách iných síl, nie v rukách Božích.

Ako sa na astrológiu dívame dnes?

Neexistujú azda prírodné sily, ovplyvňujúce človeka? Existujú, a to mnohé, len nemajú nič spoločné s postavením planét a hviezd na oblohe. Dnešná astrológia zostavuje horoskopy premenované na kozmogramy. Robia ich na počítačoch často s atraktívnymi obrazcami súhvezdí, či znamení a postavením planét v čase Vášho narodenia. Astrológia veľa hovorí o vplyve slnečného žiarenia na človeka, o vplyve

fáz mesiaca na živočíchy, o kozmickom žiarení, o ultrafialových lúčoch, o gravitačných efektoch pri zmene polôh planét, o magnetických poruchách vznikajúcich v dôsledku slnečných erupcií, o ionizácii atmosféry a biologických rytmoch. Astrologické predpovede sa však nerobia na základe skúmania toku žiarenia z vesmíru, ani zo záznamov slnečnej aktivity, ani zo záznamov porúch magnetického poľa, ani z počítania gravitačných vplyvov planét a hviezd. Robia sa modernou technikou, ale rovnako ako pred tisícročiami, z tradovaných (prípadne aj vymyslených) formuliek označujúcich polohy planét v určitých súhvezdiach za zlé, v iných za dobré. Staré názvy pri určitých konšteláciách ako trigón (postavenie blízke trojuholníku), ascendent (čo nie je nič iné ako východ telesa), dómy a dekania (rozdelenie zverokruhu na oblohe na časti) a pod. dávajú kozmogramu punc tajomnosti. Dobré a zlé postavenia planét a hviezd vyjadrujú vraj mnohotisícročné skúsenosti ľudstva. „Na tom predseda môže niečo byť“, povie si nešťastník, ktorý by rád počul niečo o lepšom osude, alebo aj zamilovaný pár, ktorý túži po potvrdení svojho šťastia. Túžba poznať budúcnosť je silnejšia, než všetky argumenty vedy, že od čias staroveku boli objavené ďalšie tri planéty a mnoho ich mesiacov a ďalších telies, že zverokruhy vplyvom precesie už dávno nesúhlasia so skutočným postavením hviezd, že dvojčatá narodené v rovnakom postavení hviezd majú rozličné osudy, že na jednej lodi sa potopia ľudia narodení v rôznych znameniach. Za socializmu sme tu mali aj pokusy zostaviť neporaziteľnú armádu z vojakov narodených v konšteláciách, v ktorých sa dožijú minimálne 60 rokov, alebo pokusy určiť dni počatia chlapca alebo dievčaťa z polohy Mesiaca v súhvezdiach zvieratníka, či zverokruhu. To je tých 12 súhvezdí (znamení) na oblohe, cez ktoré prechádza Slnko, Mesiak i planéty: Baran, Býk, Blíženci, Rak, Lev, Panna, Váhy, Škorpión, Strelec, Kozorožec, Vodnár a Ryby. Vytvorila ich bohatá obrazotvornosť našich predkov, podľa toho, čo im ktoré zoskupenie pripomínalo a tak zvečňovali svoj bájný svet na oblohe. Dnes vieme, že hviezdy v danom súhvezdí sú priestorovo veľmi ďaleko od seba, iba sa premietajú do obrazcov, ktoré sa veľmi pomaly ale iste menia.

Astrológia, ktorá si dnes dáva prívlastok moderná alebo vedecká, je pseudoveda, tvári sa akoby vedou bola a žije z dôverčivosti ľudí. Na ľudí vie úžasne zapôsobiť výpočet postavenia planét v čase ich narodenia. V staroveku to bol vedecký výkon, ktorému rozumelo iba málo zasvätených, dnes je to však počítačový program, ktorý sa používa na astronomických observatóriách napríklad pri predpovediach návratov periodických komét alebo asteroidov aj na tisíce rokov do minulosti i do budúcnosti. Astrológom sa darí z tejto, dnes rutinnej záležitosti robiť pred neinformovanou verejnosťou zdanie vedeckosti. Ale pritom Vám ani nepovedia, že tieto výpočty polôh planét nemajú nič spoločné ani s ich gravitačnými účinkami ani s ich žiarením, ktoré aj tak nepočítajú. Tie sú totiž oproti účinkom Slnka a Mesiaca také zanedbateľné,

že nemôžu nijaké účinky na človeka spôsobovať. Môžete si to doma spočítať použitím vzorcov z fyziky pre základné školy.

Astrológia vie byť aj nebezpečná, keď sa napríklad začína zahrávať so zdravím a „predpovedá“, či lekárov alebo pacientov deň je vhodný alebo nevhodný na operáciu vzhľadom na postavenie hviezd, alebo slnečnú erupciu alebo na vyšší stupeň tzv. biologickej záťaže. Tu sa astrológia prelína s ďalšími pokútnymi liečiteľskými metódami. Lebo astrológia nie je jediná disciplína, ktorá sa dôverčivosťou ľudí živí. Je to iste dôsledok nevzdelanosti vo vedách ale aj nezrelosti vo viere. „Ale predsa sú známe prípady, keď ich predpovede vyšli“. Na takomto argumente spočívalo i umenie šamanov. Niekedy to naozaj vyjde. Rovnako ako s čiernou mačkou, ktorá Vám prebehne cez cestu. Časová zhoda neznamená príčinnú súvislosť. Neexistuje teda niečo také ako osud? Náš osud – to je naša odpoveď na Božiu výzvu k spolupráci na jeho diele, ku ktorému nás povolal. Nie je to žiadne Alahovo rozhodnutie o nás, ani neúprosná budhistická Karma; nie je to ani humanistami ohlasovaná príroda, ani marxistická historická dialektika. Nezávisle od akéhokoľvek osudu človek podlieha zlu, alebo nad ním víťazí svojím slobodným rozhodnutím a svojimi činmi, ktoré ho môžu, napriek všetkému utrpeniu, s ktorým sa stretáva, urobiť šťastným alebo nešťastným teraz i naveky.

Nerád by som tým, ktorí čítajú stĺpčky astrologických rád alebo počúvajú predpovede pre rozličné znamenia bral radosť z dobrej zábavy. Lebo jediné pozitívum astrológie v dnešnej dobe je jej celkom kultúrna forma spoločenskej zábavy. Teším sa však z toho, aká práca pribudne budúcim astrológom, keď budú musieť vymyslieť pre ľudí narodených na Marse nové vplyvy planét, vrátane planéty Zem na marťanskej oblohe.

Prof. RNDr. Anton Hajduk, DrSc. je predsedom ÚSKI a pracovníkom Astronomického ústavu SAV. Okrem astronómie sa zaoberá problematikou vedy a viery. V rokoch 1992 – 1996 bol rektorom Trnavskej univerzity.